

МІТА.

Въ своїй хаті, своя правда,
И сила, и воля!

Т. Шевченко.

№ 14.

Львівъ, дня 15-го Вересня, 1865.

ЦІСАРСЬКИЙ МАНИФЕСТЬ.

Велике слово промовивъ Цісарь до своїхъ народівъ. Цісарський манифестъ зъ дня 20-го Вересня 1865 є такъ блискучимъ актомъ въ австрійській історії, якъ и цісарський дипломъ зъ дня 20. Жовтня 1860. Въ дипломі заявивъ Монархъ урочисто свою волю, що на будучі часи конституційний принципъ въ Австрії панувати має, въ манифесті же оевідає Монархъ, що діло конституційної регенерації государства доконатись повинно въ тій самій дорозі, яка вже въ дипломі предписана, однакже бувшимъ министерствомъ опущена була, именно, въ дорозі всесторонного поєднання и вільного уділа всіхъ народівъ.

Сей многоважний актъ звучить дословно:

До Моїхъ народівъ!

Удержати потугу монархії вєпільнимъ поступованнемъ въ завданняхъ держави и запевнити єдність государства, узгляднюючи розмаїтьє єго складовихъ частей и їхъ історичне розвите державне — то є основна гадка, виражена въ Моїмъ дипломі зъ дня 20-го Жовтня 1860, котора и на-дальше, для добра Моїхъ вірнихъ підданихъ, Мене проводжати буде.

Право народівъ до участя въ законодавстві и заряді финансівъ черезъ ухвали своїхъ законнихъ заступниківъ, ся певна порука удачного розвою діль такъ государства якъ и поєдинчихъ краївъ, є урочисто запевнена и невідклично установа.

Форму виконання того права означивъ основний законъ о заступництві державнімъ, оголошений Моїмъ патентомъ зъ дня 26-го Лютого 1861, а въ шестімъ артикулі помянутого патенту обвістивъ Я цілий обємъ попереднихъ, знову въ життє введеннихъ и ново-виданихъ законівъ, основнихъ яко уставу Моєї держави.

Оживленне тої форми, гармонійне устроєнне конституційної будови у всіхъ її частяхъ, оставлене було свободному підпомаганню всіхъ Моїхъ народівъ.

Зъ живимъ тільки признаннемъ можу згадати о готовості, съ которою черезъ чергу літь значна часть государства, послідуючи Моєму завізванню, заступниківъ своїхъ до столиці государства висилала, щоби розвязовати многоважні завдання въ області права, та державного и народнєго господарства.

Однакожъ не сповнилося наміренне Моє, которого незмінно держуся, щоби діламъ всего государства подати певну поруку конституційно — правового устрою, находячого силу и значенне въ свободнімъ участтю всіхъ народівъ.

Велика часть государства, хоть горячі и патріотичні серця тамъ бьютця, отягалася витревало відъ спільної законодавчої роботи, стараючись узасаднити правничі сумніжки свої ріжницею постановлень въ овихъ законахъ основнихъ, которі, въ цілості своїй, становлять власне конституцію держави.

Монарший обовязокъ Мій наказує Мені ухилитися довше одъ звернення уваги на фактъ, который спинає осущенне Мого заміру, скерованого на розвитте вільного конституційного життя, и загрожає підставі права всіхъ народівъ, бо также и для краївъ неналежачихъ до угорської корони спочиває спільне законодавче управненне тільки въ овій підставі, котору ознаменовує артикуль VI. патенту зъ дня 26-го Лютого 1861 яко уставу держави.

Доки нестасє головного варунку животної цілости законівъ основнихъ и видимої згідности її складовихъ частей, доти и не осущаєтця велике и певно благоносне діло тревалого конституційного устрою держави.

Щоби отже оживотворити Моє цісарське слово, щоби формі не пожертвовати діла, постановивъ я передовсімъ ступити на дорогу порозуміння зъ законними заступниками Моїхъ народівъ въ восточнихъ частяхъ государства, и такъ угорському, якъ и хорватському соймові предложити до прийяття дипломъ зъ дня 20-го

Жовтня 1860 и оголошений патентомъ зъ дня 26-го Лютого 1861 основний законъ о заступництві державнімъ.

Розваживши однакже, що отсе є правно неможєбне, одно и тєб-жъ постановленне вчинити въ одній часті государства предметомъ пересправъ, а рiвночасно уважити єго въ иншихъ частяхъ яко уставу державну загально обовязуючу — то виджу Себе принууженимъ, діяльність закона о заступництві державнімъ, съ тимъ виразнимъ освiдченнємъ, застановити, що Я застерегаю Собі, результати пересправъ заступничихъ овихъ восточнихъ королєствъ въ случаю, коли-бъ ті обіймали въ собі модификацію помянутихъ законiвъ, дозволяючу погодитися зъ однолитимъ сутємъ и могутствомъ государства, передъ Моїмъ рiшеннємъ предложити законнимъ заступникамъ иншихъ королєствъ и краївъ, щобъ и їхъ зарiвно важне реченне учути и увзляднити. Тiлько жаловати приходитця Мені, що сей конєчний крокъ потягає за собою перерву въ конституційній діяльності вужчої государственної ради, но органичний звязокъ и рiвна правосильность усіхъ основнихъ постановлень закона для загальної діяльности государственної ради чинить віддiльне и часточне удержанне діяльности закона неможєбнимъ.

Доки заступництво государства не є зібране, завданнємъ Моєго уряду буде, починити всi кроки, которі відложити годі, а міжъ тими особливе ті, которихъ финансовий и економичній интересъ государства вимагає.

Вiльна є дорога, котора съ пошанованнємъ правности веде до порозуміння, скоро — чого съ повнимъ довірємъ ожидаю — до пожертвенности здiбний и примирюющий змиєль, скоро доспiле пізнанне проводжати стане розвагу Моїхъ вірнихъ народiвъ, до которихъ зъ чувствомъ повної довірєнности промовляє отсе цiсарське слово.

Вiдень, дня 20-го Верєснєя, 1865.

Францiшокъ Осипъ в. р.

Розiбравши подрєбно отсей манифєстъ Є. М. Цiсєря, показуєтця слiдуєще: 1) конституційна форма правлєння въ Австрiї є повторно запевнена; 2) єдність государства поставлена яко найвищий принципъ будуєщої конституції; 3) дорога октроєвання конституції є покинена рiшуєщо.

Будуєща конституція має обовязувати всi краї Австрiї и вийти изъ спiльного порозуміння владiтєля зъ народами, остаючими підъ єго берломъ. Пiдставу того порозуміння становити будуть перєсправи соїмiвъ краєвихъ

надъ жовтневимъ дипломомъ и лютовимъ патентомъ, а тимъ самимъ и надъ усіма уставами попередившими жовтнений дипломъ, поневажъ въ VI. артикулі лютового патента виразно сказано, що не тільки самъ дипломъ, но также и всі попередні (н. п. угорська) и пізнійша лютова устава, становлять, зъ дипломомъ разомъ взяті, цілостъ австрійської конституції. Помянутий VI. артикулъ лютового патенту становить нині виходну точку цісарського манифесту, которого головна гадка єсть, весь той загаль основнихъ законівъ, зъ застановленнемъ діяльности государственной ради, котора, яко не впливаюча зъ уділу всіхъ краївъ, правної компетенції въ тімъ ділі мати не може, предложити до ревизії соймамъ краєвимъ, шоби ти, поробивши де-які модифікації, утворили зъ того одну гармонійну цілостъ.

Весь той загаль законівъ, который служити має матеріяломъ до збудовання будущей австрійської конституції, предложений буде найперше соймамъ угорському и хорватському, скликанимъ въ тій цілі на підставі давної угорської устави. Зо взгляду на дотепершню поставу тихъ краївъ, и на ту околичность, що въ цісарськимъ манифесті поставлена є засада єдности державної яко найвищий принципъ будущей конституції, не трудно прийдеця уже напередъ означити, въ якихъ именно границяхъ модифікаційні ухвали помянутихъ соймівъ розтягатися будуть. О персональній унії Угорщини зъ Австрією не може бути ніякої мови, понеже найновійший манифестъ корони стоїть на засаді єдности державної; отже не може бути и мови о модифікації жовтневого диплому въ зміслі дуалістичнимъ. А понеже лютова устава, котора ніби-то є впливомъ жовтневого диплому, мимо того, що въ патенті находитьця овий VI. артикулъ, въ самимъ ділі skutками своїми зносить и жовтневий дипломъ, и конституцію угорську, и давні станові права на призволюванне податківъ, и всякі інші права соймівъ въ краяхъ короннихъ, а натомість все централізує въ Відні, въ государственныхъ радахъ, — одступила въ найкардинальнійшій ділі відъ жовтневого диплому, якимъ є автономизмъ краєвий, то можна уважати яко річъ певну, що головна часть модифікацій дістанеться таки лютовій уставі.

Результати пересправъ соймівъ угорського и хорватського предложені будуть соймамъ іншихъ краївъ короннихъ, которі висказати мають, чи вони зъ начеркомъ австрійської конституції, ухваленимъ на соймахъ угорськимъ и хорватськимъ, згоджаютьця, чи може якихъ змінь собі бажають. Проте завданнямъ прочихъ соймівъ краєвихъ буде сформуловати міння и бажання дотичнихъ краївъ, которі Цісарь, при окінчущімъ рішенню тої справи, яко рівноважні зъ освідченнями соймівъ угорського и хорватського, увзглядити обіцяє. Сей пунктъ цісарського манифесту єсть дуже важний, понеже сойми краєві, а не вужча государственна рада, уважаютьця конституантами що-до компетенції зовсімъ рівноступенними зъ соймомъ угорськимъ

и хорватськимъ. Що-до часу, властиве що-до порядку пересправъ, поставлені сойми німецько-славянськихъ краївъ ажъ на другімъ місці, но теє тільки въ їхъ користь вийти може, тому-що модифікації, якихъ, ведля вище сказаного, одъ соймівъ угорського и хорватського ожидати належить, нададуть тільки тимъ більшу вагу тій конечності, котора и для краївъ німецько-славянськихъ представляєтця, именно, конечності якъ найобширнійшої автономії, розумієтця згідної зъ засадою єдности державної.

Не можна и сомніватися въ тімъ, що обі категорії конститууючихъ соймівъ освідчатця ледве чи не одногласно за засадою такого автономизму, якъ тойже предствляєтця въ жовтневімъ дипломі. Не можна тежъ сомніватися, що рішуца більшість освідчитця противъ дуалізма, который найпротивнійший є народамъ славянськимъ. Проте можна уважати яко річъ певну, що державоправне питання розвязане буде въ змислі федералістичнімъ. Ходить тільки о теє, щоби австрійські народи гідно одвічали положеному въ нихъ довірію монарха, и взялись би за діло, якъ сказано въ манифесті, зъ яснимъ пізнаннемъ.

Нічого обавлятися народамъ, въ соймахъ некористо заступленімъ, щоби їхъ справа при такімъ конституованню держави, якъ у цісарськімъ манифесті означено, супротивъ більшостей соймовихъ не удержалася, бо мабуть ніхто не ехоче допустити, щоби королева увзляднєла тільки самі ухвали, рішені більшістю такихъ органівъ, которі вийшли въ жизнь на підставі октроєванихъ законівъ. Не ходить тутъ о децизії, тільки о сформулованне желаний народніхъ въ справі будущего конституційного устрою государства и дотичного краю, бо окінчує рішення того діла все таки залежить одъ самого Монарха, который милостиво обіцяє увзгляднєти зарівно бажання всіхъ своїхъ народівъ. А коли желання народу, заступленого на якимъ-небудь соймі въ меншості, не перекрочать границь можебности а при тімъ основуватись будуть на самій справедливості, то можна съ повнимъ довірємъ ожидати, що также и мінше меншости соймової великодушнимъ Монархомъ увзгляднене буде, — особливе, коли за тою меншістю стоїть більшість обивателівъ краєвихъ. Справедливі права народу переголосовані бути не можуть, а понеже соймові пересправи мають послужити до вираження правнихъ желаний всіхъ народівъ, о которихъ то желанняхъ самъ Монархъ рішати буде, то самъ складъ сойму, не маючого компетенції до окінчушого рішення того діла, о которімъ пересправляти буде, є річъ зовсімъ обаятна.

Ми Русини можемо про те сміло участвовати въ пересправахъ львівського сойму надъ діломъ констигування государства, формулюючи виразно наші бажання основані на нашімъ народнімъ и историчнімъ праві, которимъ

окроєвана устава зъ дня 26. Лютого 1861 ніякъ не догодила, и ховати тую надію, що після найвищого рішення о будущій уставі, нашъ руський край дістане таку репрезентацію, котора не буде противна интересамъ руського народу.

ПИТАННЄ ГАЛИЦЬКЕ.

(Конець.)

Всі австрійські народи поділити можна на дві категорії, именно, народи гегмоничні и народи прямуючі до рівноуправнення. До першої категорії належать Німці, Маляри, Італіянці и Поляки; до другої всі інші народи австрійські, отже и Русини.

Народи першої категорії уважають себе єдиними факторами, на которихъ спочиває розвитте свободи въ Австрії, — єдиними репрезентантами вільного правління, а всіхъ прочихъ народівъ ославлено по світі яко сервилістівъ, — яко оруддя реакції. Міжъ тимъ якъ одно такъ и друге є тільки релятивна правда.

Ніхто не заперечить, що свобода є найдорожший скарбъ для всего живого, а тимъ більше для чоловіка. Правління до свободи є всімъ людямъ, отже и всімъ народамъ природжене, и стаєтця тільки виімково неможобне. Случаї неможобности такого правління суть тільки два: або народъ находитьця въ такій неволі, що вже утративъ и поняттє о свободі, т. є. зробився зовсімъ апатичній, або тая свобода, якої вінъ уживає, хоть би вона и дуже ограничена була, є за-надто ёму дорога, щобъ вінъ мавъ її проміняти за ще більше ограничену. Що до попередного случая, то вінъ въ Австрії не заходить; нема тутъ народу, котрий въ skutokъ неволі зробивсь би апатичнімъ для свободи. Навідвороть бачимо що власне такі народи, которі въ інтелектуальнімъ и матеріальнімъ взгляді нижче стоять відъ народівъ супремацияннихъ, мимо того заявляють всяку можливу діяльність, щоби при данихъ околностяхъ изъ своєї немочи подвинути ся. За те другий случай обявляєтця въ повній мірі. Супремациянні народи стоять за принципомъ автономичнімъ, отже прямують до обширнійшої свободи, ніжъ та, якої уживали вони підчасъ централістичнєго правління. Якби вони за-разомъ не противились народнєму рівноуправненню, тоді могли би бути певні, що ті такъ звані „менші“ народності стались би їхъ неоступними союзниками. Але на нещастє такъ воно не є. Супремациянні народи прямують до автономії межі іншими и для того, щоби мати віль-

нійшу руку до абсорбовання „менших“ народностей, понеже вони не хотять імь признати рівноправність. Въ такімъ случаю більша свобода сильнішихъ потягає завжди за собою більше ограниченне свободи для слабшихъ, и тому є отсе явленне зовсімъ природне, що слабші народи противляця такимъ прямованнямъ сильнішихъ, которі мають на цілі не рівний поділъ свободи. Поділъ гегемонії mezi Німцівъ и Мадярівъ уважають нині всі федералісти яко згубнійший відъ централізму, т. є. гегемонії німецької, бо централізмъ, хочачи остоятись супротивъ народівъ гегемоничнихъ, которі такимъ побитомъ себе въ своїхъ супрематичійнихъ правахъ покривдженими уважають, оператись мусить на народахъ слабшихъ, и оставляти імь по крайній мірі стільки рівноправности, скільки доконче потреба, щоби при внутрішніхъ услованняхъ народу осягнути вищій ступінь розвитку духової и матеріяльної сили. Ограниченне свободи є зноснійше тоді, коли є для всіхъ вспільне, а не виімкове, и при супрематії одного елементу не може въ конституційнімъ господарстві осягнути за-надто великихъ розмірівъ, бо викликає за-надто сильну оппозицію, въ которій, що-до негачії, солідарно лучатця народи супрематичійні зъ народностями меншими. При поділі гегемонії mezi два елементи є можливе більше ограниченне свободи для народівъ слабшихъ, тому - що зъ розділомъ оппозиції ослабляецця и її сила. По тій именно причині уважають такъ федералісти якъ и не-німецькі централісти въ Австрії дуалістичню форму згубнійшою одъ централізму. Коли - жъ подвійна гегемонія усімъ народамъ славянськимъ, зъ виімкою Поляківъ, и народамъ румунському и саксонському такъ здубною показуецця, о скільки-жъ згубнійше було би панованне чотирехъ народівъ въ Австрії!

Не трудно доказати, що въ Австрії находятця, кромі головнихъ партій, федералістичної, дуалістичної и централістичної, также и такі прямовання, которі толкують федералізмъ въ такімъ змислі, що вінъ повиненъ оснований на панованню кількохъ народівъ. Такі прямовання заявляють именно галицькі Поляки. Щоби запевнити собі панованне надъ усею Галичиною, готові вони заключити альянсъ, ведля потреби, зъ дуалістами або, підъ однимъ умовиємъ, также и зъ федералістами. Не давно тому одинъ органъ польскій, *Gazeta Narodowa*, операючи на сильнімъ дуалістичнімъ пруді, який тоді въ Австрії заявлявся, готовий бувъ пожертвувати Чехівъ и Словінцівъ елементові німецькому, щоби тільки побіч німецького и мадярського пановання надъ Сла-

вянами запевнити собі свій скромніший уділь — панованне надъ Русинами въ Галичині. Теперъ же, коли показалися шанси для федералізму, то той самъ органъ заявляє нині, що Поляки готові пристати на федералістичню програму Чехівъ, підъ тимъ warunkомъ, щобъ Чехи оставили Мадярамъ вольну руку, робити зъ Славянами и Румунами въ Угорщині и Семигороді, що імъ тільки схочетця, т. є. Поляки готові обставати за историчнімъ правомъ корони чеської, щобъ тільки Чехи помогли імъ до такого утвердження исторично-політичнєй индивидуальности Галичини зъ гегемонією польскою, якою є Угорщина зъ гегемонією мадярською. Черезъ такі противорічя зъєднала собі Gazeta Narodowa у иншихъ славянськихъ органівъ назву безпрограмно-го дневника, але несправедливо. Овшімъ, є то певна, хотя досі ніякъ не сформулована, програма галицькихъ Поляківъ, котрої сей органъ вірно держитця, треба тільки на політичні прямовання Поляківъ зъ властивої точки дивитись. Славяне уважають Поляківъ федералістами, а міжъ тимъ вони не належать до жадної изъ трехъ головнихъ партій въ Австрії, но творять четверту окремішню партію, котора понимає будущу державну форму Австрії яко федерацію кількохъ пануючихъ народівъ. Въ такімъ змислі то вони федералісти, але на такімъ федералізмі мабутъ и Чехи не хорошо вийшли би, якби дуалістичнімъ елементамъ въ союзі зъ Поляками повелося верхъ взяти. Такъ само вийшли би на нїмъ Русини, якби Чехи, задля зискання польского альянса въ цілі реституції историчнихъ правъ своєї корони, на которихъ впрочімъ вони зовсімъ справедливо оснуютьця, схотіли подати Полякамъ помічну руку до утвердження за собою подібнихъ правъ Галичини. Не мішало би однакже Чехамъ узвгляднити, що историчні права, за утвердженнямъ которихъ въ свою користь Поляки побиваютьця, мають майже той самъ характеръ, що претенсії Німецького Союзу до краївъ чеської корони, и що альянсъ Чехівъ съ Поляками противъ Русинівъ є зовсімъ нецприродній, а похожий на те, якби Русини єдналися зъ Німцями противъ Чехівъ.

Федералісти стоять на историчній засаді, и противлятьця декомпозиціямъ исторично-політичнихъ индивидуальностей, которі оснуютьця на засаді народній. То є зовсімъ справедливо. Ми руські федералісти признаємо ту саму историчню засаду, и мимо того, що одна часть руського народу живе въ Угорщині, ми завсїди протівні будемо політичній декомпозиції того краю мимо взгляду на нашу народность, власне по тій причині, що Угорщина є справді исторично-політичнєю индивидуальностию, положімъ, такою, якими

були и Польша и Русь (Литва) въ давнійшій польській республіці. Но чи є такою Галичина, складаючися зь обломківъ овихъ двохъ индивидуальностей або, инакше сказавши, зь різнородніхъ краївъ польської республіки, и відколи теє сталося? То суть питання, на которі нехай перше одповідать намъ ті, которі противляця поділові Галичини, називаючи Русинівъ сепаратистами, а поки-що ми уважаємо ёго за конечность, основану на историчнімъ праві — конечность не менше важну, якъ інтегральность Угорщини, реституція правъ Чеської Корони, зьєднанне краївъ внутрішньо-австрійськихъ, унія Дальмації и хорватсько-славонського пограниччя зь сестричними королєствами, координоване зь Угорщиною становище Трединого Королєства и Семигорода и наконець тіснійший державний союзъ міжъ тими послідніми.

За самостайностию галицької Руси промовляють впрочімъ ті інтереси, що и за самостайностию Хорвації и Семигорода, т. є. увольненне відъ супремачії иншого народу. Ніхто, здаєця, не буде утверджати, що славянськимъ народамъ вольно противитися тільки гегемонії чужій, н. п. малярській и німецькій, а гегемонію славянську треба зносити терпеливо. Є вона не менше незносна ніжъ кожда чужа, но о тімъ не можуть мати виразного поняття ті народи, у котрихъ нема діла зь гегемонами славянськими а тільки зь чужими. Доказомъ того нехай послужать давнійші криваві революції и борби руського народу підчасъ польської республіки и новійші борби Поляківъ супротивъ Росії. Коли-жъ зь другої сторони самостайна Хорвація и Семигородъ все ще бачуть для себе потребу унії зь Угорщиною, то такъ само и Русини, прямуючи до одзискання самостайности свого краю, видять свій інтересъ у тімъ, щоби вступити зь самостайнимъ краємъ польськимъ въ тіснійший звязокъ, становлячий державо-правну цілость нинішнєго королєства Галичини. О роздробленню політичнихъ силъ не може бути ніякої мови; на-відворотъ, державо-правний звязокъ самостайнихъ краївъ заявить більшу моральну и физичну силу, ніжъ теперішня унифікація тихъже, де обі народності взаімно себе парализують.

Всі австрійські народи сподіваюця нині, що зь розвязкою гусударственного питання наступить и залагодженне спеціальнихъ державо-правнихъ питань краєвихъ. Чи и питання галицьке уже въ найближчій будишності у такімъ змислі рішене буде, якъ ми тутъ представляємо, сєго сь певностию сказати не можна; а по-

неже ми таке рішення сього питання яко абсолютну конечность уважаємо, котора пвидче чи пізнійше сама за себе промовить, отже всяке инше рішення буде мати тільки характер тимчасовий. Зъ того взгляду ми Русини не повинні ставити великого опору, коли-бъ ся справа ще теперъ не по нашій думці рішена бути мала, щобъ такимъ опоромъ не зупенити федеративнаго уконституовання государства, которого репрезентація колись розсудцемъ буде въ нашій справі, а тоді вона певно рішена буде въ нашу користь. Чи є инший спосібъ, которий обіймавъ би въ собі гваранцію для повного рівноуправнення Русинівъ въ Галичині, сього ми справді не знаємо. По крайній мірі зо стороны Поляківъ, яко противнихъ поділові Галичини, не поставлено досі ніякої програми, котора-бъ яку-небудь гваранцію въ собі обіймала.

Про де-які неурядові гадки урядового „Вістника“.

(Допись місцева.)

Фактъ се незаперечимий, що у насъ находитця дві сторони: народня и москвофилська або панросейська. Чого бажає одна, а чого друга, кождий изъ їхъ органівъ „Мети“ и „Слова“ до-волі мігъ пізнати, тому ми проті бажання тутъ и згадовати не будемо. Ляхи, та й де-які изъ нашихъ, лічать їхъ більше, но намъ бачитця, що всі прочі такъ звані партії, що-до головнихъ засадъ зъ одною або другою стороною сходятьця и що де-котрі дрібні різниці мніний у тихъ підряднихъ сторонахъ впливають по більшій часті тільки изъ недостатку фаховихъ язиковихъ и граматичнихъ відомостей, що само собою не надає ще нікому права, становити окрему партію. Такъ звана-жъ урядова партія є тільки буцімъ то окремою партією (Scheinpartei), міжъ тимъ вона, такъ якъ и другі, веширає одну изъ помянутихъ двохъ сторонахъ, а котора именно зъ нихъ є тою щасливою, побачимо нижче.

Органомъ такъ званої урядової партії є урядове політичне письмо „Вістникъ“. Кождий, що хочъ-трохи знає політику Австрії, гадавъ би логично, що ся послідня часопись веширає прямовання партії народнєї — бо вже-жъ урядове письмо ділає не въ чиймъ а въ урядовімъ інтересі и дусі; міжъ-тимъ вінъ помилився-бъ дуже. „Вістникъ“ переповненъ дописями, которі отверто противъ насъ виступають, а въ которихъ, якъ въ ч. 68 (Доп. зъ надъ Дністра) дописователі єго, явно до селідарности зъ органомъ москвофилськимъ признаютьця.

На всі, многолічні, зачепки и инсинуації тихъ корреспондентівъ ми мовчали, дожидаючи, ачей редакція заявить коли хочъ де-якою малою при-

міткою, що вона не во всімъ згаджається съ тими своїми корреспондентами; не діждавшись того, — на супротивъ, бачучи, що число такихъ корреспонденцій въ „Вістнику“ чимъ-разъ то убільшається, ми чуємось уповажнені сконстатовати, що „Вістникъ“ втирає такимъ побитомъ пряовання москвофилське, або панрусичне. Сумна то правда, але правда. Довго ми її скривали, такъ уже-жъ не хто присиловавъ насъ до виповідження її, якъ сама редакція „Вістника“. Знаємъ ми, що найдуться люде, которі тому нашому виступленню противъ „Вістника“ підсуватимуть богъзна які причини, тому й заявляємо, що ми не виступаємъ супротивъ ёго, яко супротивъ органа теперішнёго уряду, а тільки яко союзника „Слова“ и ёго кліки, бо ачей теперішнёму урядові, або инакше, министерству Белькреді, не залежить на тімъ, щоб и переслідовати народно-руську партію, а підмагати москвофилізмъ. Вести безконечну полеміку зъ „Словомъ“ ми уважаємъ за річъ зовсімъ лишню, по тій причині, що нині уже всі відай осудили ёю за органъ москвофилський и зъ тої точки на ёго дивляться; статі же й дописі, которі поміщаються въ „Вістнику“, уважаються за инспіровані зъ „висше“ и впливають на спосібъ поступання деякихъ урядовихъ руськихъ осібъ, которий для нашої сторони не конче користнимъ вияється, то-жъ намъ мовчати про нихъ дальше годі, хочай заявляємъ, що тільки въ крайнихъ случаяхъ присилює насъ „Вістникъ“ до полеміки зъ нимъ самимъ, котору, якъ бачимо, вінъ такъ радо хотівъ би викликати. Мовчання тутки було би шкодливе для насъ, тому що деякі могли би гадати, що або заміти „Вістника“ справді справедливі, або що у насъ немає противъ їхъ жаднихъ аргументівъ. Міжъ тимъ річъ маєтця инакше, и ми-бъ желали, щоб редакція „Вістника“ мала стільки аргументівъ на опровергнення нашого взглядомъ її переконання, скільки їхъ у насъ є на попереке того же. Теперъ однакжъ ми їхъ ще наводити не хочемъ, и ограничимся тільки на споминку про дописъ зі Львова, поміщену въ 69 ч. „Вістника“. Шановний дописователь говорить тамъ міжъ иншими, що „для всіхъ партій Русинівъ самі губительні послідствия наступити мусять, бо гдекотрі родимі тую ложну вість ширять, якоби у насъ докотно якась Москва загніздилася“ и називає то денунціяцією (Вістникъ!). Питаємось — и на те питанне виждаємъ категоричнёго одвіта відъ Редакції „Вістника“ —: 1) Чи „Вістникъ“ справді ніколи не добачавъ у насъ пряовання панрусичнёго або москвофилського? 2) Що єсть більше „губительнимъ“ для насъ, — чи покривання такого пряовання передъ народомъ (хочъ би навіть на сей случай, що по-при руський народъ ще и другі народи, а хочъ би й увесь світъ, объ тімъ довідається), чи звертання ёго уваги на небезпеченство, яке ёму середъ рідної таки семі загражає? 3)

Що дописуватель зі Львова и шановна редакція „Вістника“ розуміє під словомъ: денунціяція, и чи люде зъ чистою совістю навіть такої жахатись мали-бъ причину? — Що же тикаєтця Руської Бесіди и Народнёго Театру, которимъ то інституціямъ, буцімъ, народня партиа (якъ то изъ мрачно еімболічнєї дописі сеї кождий вичитати мусить) має бути не прихильною, то ми виявляємо, що обі інституції, яко народні, ми повітали серцемъ щиримъ, а то уже тому, що основникъ їхъ, Високоповажний п. совітникъ Лавровський, знаний намъ бувъ яко отвертий прихильникъ нашої партиі, що навіть у тїмъ показалось, що афиши театральні друковались такъ довго правописомъ фонетичнимъ, поки противна сторона (Комиссія Дому Народнёго) не поставила звісної вимінки, що коли й дальше такъ друкуватимуться, то Комиссія не дасть безплатно салі для представлений театральнихъ (!). Такъ само є чистою вигадкою шановного корреспондента, яко би акторівъ руськихъ окричавъ хто „москалями“; щось такого може викомбінувати тільки хтось такий, що не живе, ба й не буває ніколи, ві Львові, — міжъ-тімъ допись датована зі Львова. — Такъ само й видумка взглядомъ Високоповажного пана совітника Лавровського належить до рода тихъ маневрѣ, которими „Вістникъ“, часто-густо беручи когось буцімъ въ оборону, ёго компромітує. Такихъ поголосокъ про пана совітника ми не чували, а коли-бъ хто поєдничий и висказавъ коли щось подібного приватно, то „Вістникъ“ є перший, которий подає се до публичнєї відомости. Ми заслуги Високоповажного Лавровського, яко покровителя „Вечерниць“, яко основника „Бесіди“ и „Театру Народнёго“ и яко єдиного изъ старшихъ Русинівъ, що 1862 року явно вєпиравъ нашу гадку, щїймо високо и сподїваємось, що подібні незграбні інтриги вістникарські не вєпіють спровадити ёго на дорогу москвофїлізму, або инакше — на дорогу „Слова“ и ёго союзниківъ. Въ кінці додамо ще, що изъ відозвами до солідарности повиненъ би „Вістникъ“ те-жъ обертаєсь тільки до тої сторони, котора такої не бажає. Фактъ є, що не давно тому противна сторона завзивала насъ до порозуміння взглядомъ одной всїпільної программы руського народу, въ цілі предложєннєя її новому министерству. Висланому до насъ вельми шановному мужеві, ми оведчили готовість нашу приступити до виготовлєннєя такої программы, коли вона опиратєсь буде на підставі найобширнїшої автономїї. Міжъ тимъ и се діло якось заснітилося въ самїмъ зароді, а ми довідались тільки опїсля, що сі панове, хочачи буцімъ годитись изъ нами, не можуть міжъ собою погодитись, и що навіть Високопреосвященний Митрополитъ, и Високоповажний п. совітникъ Лавровський рїшились въ тїй справі на боці держатись и не-брати жадної участі въ программі, котору, якъ зачуваємъ, хотїли наші москвофїли виготовити въ дуї надзвичайно оппозиційнимъ. Кумедні се справді люде сі панове москвофїли: За Шмерлинговського режїму вони плащились и били

поклони; нині же, коли Австрія вступила на дорогу автономичню, котора забезпечує їй симпатію всіх народів а тим самим утврджує її силу на вні — вони хочуть оппонувати! Ми вь такім поступку добачити можемо тільки крайню безтактність, або брак доброї волі; чоґо вь нїмь добачає „Вїстник“, ми ачей незабаромь довідаємось. —

О материяльнїмь битї учителейь народнїхь.

(Допись зь Тернопільского.)

Розпорядженнємь В. ц. к. Намїсництва зь дня 16. Листопада 1864, ч. 16990, рїшено: при обсаджованнї мїсць учительскихь вь школахь народнїхь учителями сталими заховати той порядокь, щоби посади зь дотацією вище 200 р. дїставалися учителямь головнимь, посади же зь дотацією нижче 200 р. учителямь тривияльнимь.

Изъ сего виходить, що учителя головнї дїстають усі посади зь дотацією вь границяхь межи 205 р. (бо меншої платї мати не можуть) и 400 р.; учителя же тривияльнї помїщаютьца на посадахь випосаженихь платою 100, 120, 130, 140 ажь до 170 р., бо такихь посадь є найбільше, а посада зь платою 200 р. рївно дуже рїдко де и находитьца. Коли-жь буде яка сь платою о кїлька гульденїв вищою нїжь 200, то вже не для учителя тривияльного.

Поминувши уже туя околїчность, о скїльки такий роздїль учительскихь посадь помїжь учителейь тихь двохь категорїй, є справедливий (а туть приїшлось би много де-чоґо сказати о конечности подїлу самихь посадь, ведля їхь випосаження, и самихь же учителейь, ведля лїть служби, на бїльше категорїй), звернїмь уваґу на фактїчнїй материяльнїй бить учителейь такь головнихь якь и тривияльнихь, безь огляду на те, яку плату вони де юре на своїхь посадахь побирають. Туть то показуєтьца, що одні другимь нїчоґо завидовати не мають. Межи платою de jure а платою de facto заходить инодї така рїзниця, супротивь которої всі нарікання учителейь тривияльнихь, на несправедливий подїль учительскихь посадь на двї категорїї, замовкнути мусять. Говоримо туть о способї виплачовання, такь учителямь тривияльнимь якь и головнимь, тої плати, яка їмь ведля дотації належитьца.

Пояснимо сю рїчь маленькимь примїромь. Дотація учителя вь селї Ш. вивосить рїчно 79 р. вь грошакь и 26 кїрцїв збїжжя. На щоть тої належитости отримавь той учитель вь протязї одного року тільки 6 р. и 24 кїрці збїжжя, подаючи вь тїмь же часї 5 разїв просьбу до повітового уряду вь З. о прискоренне виплати. О рещту своєї належитости и до

нині упоминається у дотичних урядів, розуміється безь найменшого skutku. Між-тим надходить новий шкільний рік, а ти, бідолашний учителю, ще до того зь родиною, жий духомъ святимъ, або роби довги, якъ найдеться такий, що тобі позичить, а ні, то умирай зь голоду! Питаємося, чи може учитель при такихъ околичностяхъ одповісти точно своїмъ обовязкамъ? Чи може вінъ зайнятися широ наукою дітей у своїй школі, коли вінъ журитися мусять, щобъ ёго власні діти зь голоду не погибли? Чи дивно, що просвіта народу навіть у такихъ місцяхъ, де школи давно позаводжені, на передъ не поступає? Чи дивно, що нині такъ мало находитья здібнихъ учителівъ народніхъ?... Агже-жъ не можна жадати, щоби здібні люде охотно посвячались учительському заводу, де їхъ ожидає тільки журба и голодь. Нині вже и менше здібні учителі говорять: „лучше скотину пасти, ніжъ на селі учителемъ бути, бо пастухъ громадський має що-день відъ громади страву а въ осені дістає стільки грошей и збіжжя, що цілу зиму безь журби и праці жити може . . . .“

А коли вже не пастухамъ громадськимъ, то все-жъ таки завидовати можна учителямъ парафіяльнимъ, бо ті мають иноді и 162 р., півтора morga огороду, та й дяківські приходи до того; а якъ-що може зь учительскою платою імъ такъ иноді ведеться, якъ учителямъ головнимъ и тривияльнимъ, то за те бодай не мають тільки клопоту зь наукою школьною, що отсі послідні, а дяківські приходи забезпечують їхъ відъ голодної смерті.

Вище подали ми добитний приміръ того правила, которе яко загальне, въ цілімъ краю практиковане, уважати и належить, бо виімокъ зь того правила дуже мало найдеться. Головною отже причиною нужденного материяльного биту народніхъ учителівъ показується не акуратна виплата учительскої дотації, для которої нема ніякого урядово приписаного порядку. Де-які громади обовязалися складати шкільну дотацію вразъ съ податками краєвими, и В. ц. к. Намісництво таке зьобовязанне поєдвичихъ громадъ приняло и одобрило. Але чи воно практикується такъ?... Ми знаємо и такихъ учителівъ, которі жадувались ц. к. урядамъ, що громади не дотримують своєї декларації и не складають учительскої плати вразъ съ податками. Що-жъ діється? Ото ті учителі на свої жалоби навіть ніякого одвіта відъ урядівъ не дістали. Изъ сего можна би заключати, що теперішнімъ урядамъ зовсімъ не ходить о поступъ народнєї просвіти, бо що учитель, которий не дістає своєї плати въ належитімъ часі, не може пильно прикладатися до науки дітей, то річъ зовсімъ ясна. Між-тимъ накази для учителівъ взглядомъ пильного виконання обовязківъ сиплютья відъ усякихъ властей якъ зь діравого міха, розуміється безь найменшого skutku, бо супротивъ усіхъ аргументівъ, хоть

би не знати якихъ мудрихъ, учителі ставляють одинъ але важний: „голодній кумі хлібъ на умі“ а не пильне виконання її кумовськихъ обовязківъ !

Застановившись надъ сумною долею народніхъ учителівъ , для которой при теперішнімъ правленню краєвімъ нема ніякої ради, можете собі виобразити, зъ якою нетерпеливостю люде учительского стану виглядають тої політичної переми, відъ которой ввесь край такъ много добра сподівається, именно автономії краєвої. — Ніхто може не має причини такъ дуже жалувати засуспендованого підчасъ стану облоги краєвого сойму, якъ власне учителі шкілъ народніхъ, бо хочай компетенція того сойму, ведля лютової уставы, обширному поняттю о автономії краєвій зовсімъ не відповідає, то все таки якась часть народньої просвіти, именно же діло шкілъ народніхъ, до єго компетенції належить. Зъ великою отже радостію повітали ми вість о скликанню галицького сойму, ховаючи ту надію, що репрезентація краєва зверне свою увагу на найпильніші предмети тихъ ділъ, которі до її компетенції належать, а що діло народньої просвіти є одно зъ найважнійшихъ, и що материяльний бить учителівъ народніхъ, въ інтересі тої просвіти, вимагає якъ найскорійшого залагодження, сєго мабутъ ніхто не заперечить

Знаємо добре, що всі міри, односячіся до поправлення материяльного биту народніхъ учителівъ, навіть при найлучшій волі краєвої репрезентації, на-разь предприняти трудно, но за те маємо повне право жадати, щоби по крайній мірі зачато відъ тихъ міръ, которихъ сама конечность вимагає, а которі залагодити можна. Міжъ тими послідніми показується яко річъ найпильніша, установити якусь норму, за-для правильного виплачованя учителямъ шкілъ народніхъ тої належитости, яка їмъ ведля дотації дотичнихъ посадъ припадає. Доки не буде ладу въ виплачованню учительскихъ належитостей, доти и не можна ожидать:

а.) щоби въ краю нашімъ злібнійші люде позвящалися заводові учительському, которий и безъ того вже, по причині не завше відповідної плати, не конче принадний ;

б.) щоби й ті люде, які при нинішніхъ околичностяхъ тому станові посвящаютьця, могли зо всею пильністю прикладатися до виконання своїхъ обовязківъ, и

в.) щоби ті громади, которі до теперь ніякихъ шкілъ у себе не заводили, могли заохочені бути до заводження и лучшого дотовання такихъ, коли вони по сусіднихъ громадахъ бачуть, що школа ніякого хісна не приносить.

Черезъ неправильну плату терплять не тільки самі учителі, але и загальний інтересъ народньої просвіти, и тому ми ставляємо конечность зарадження сему въ краю нашімъ загально практикованому непорядкові на най-

першим місці. Чинимо отсе в тій надії, що соймъ краєвий, маючи на увазі інтересъ народнєї просвіти, вже на найближчімъ зібранню своїмъ зарадить сему недостаткові, закіль колись догіднійшимъ часомъ не рішить и другі не менше важні питання, именно: лучшої дотації шкіль народніхъ, и якого-небудь запевнення для учительскихъ вдовиць и сиріть. Правда, що на учительській конференції предкладано намъ статуту пенсійного фонду, але що-жъ, коли ті статуту пішли до затвердження, та й десь тамъ и застрягли.

Сільський учитель.

Уваги надъ поправкою Czas-у.

Краківський дневникъ Czas поміщає вь однімъ зъ найновішихъ номерівъ (222) ремонстрацію протівъ славянського органа „Zukunft“, по поводу поміщення вь тїмъ же органі одного виімка зъ „Мети“ взглядомъ народніхъ стосунківъ вь руській Галичині, и дописей київського корреспондента, которихъ дві также и ми вь колюмнахъ нашого письма помістили. Такимъ побитомъ ремонстрація Czas-у, хотя до Zukunft-та вимірена, односитця также и до „Мети“, и ми не пропускаємо сего случая, щобъ не зробити свої уваги надъ поправкою Czas-у дотично помянутої виімки зъ „Мети“. До сего обовязку почуваеться особливе тому, щобъ де-кому не здавалося, буцімъ то ми такъ поважний и чесний органъ, юкимъ є „Zukunft“, дотично народніхъ стосунківъ Галичини вь блудъ завели.

„Czas“ зачинає свою ремонстрацію запереченнемъ, буцімъ то вінъ бувъ би органомъ якого сторонництва, опираючися на тій „простій причині“, а властиве на тій простій фикції, що, каже, w kraju naszym (?) nie ma w stronnictw... Атже-жъ підчасъ послїднєї польскої кризи увесь світъ довідався, що суть червоні и білі. Нехай би „Czas“ заглянувъ у попередні свої рочники, то вінъ переконаетця самъ, чимъ вінъ органомъ. Вь тїмъ, що сказавъ, є тільки релятивна правда. Вь стосунку до Русинівъ и червоні и білі перестають уважати на різницю своїхъ барвъ, и приймають тільки той колоритъ, вь якимъ собі Русини звичайно Поляківъ виображають, а тоді отсе буде правда, що sposób traktowania spraw nie stanowi jeszcze cechą stronnictwa. Виімку становить тільки одна ще дуже невеличка фракція, складаючися зъ чеснихъ людей, уторопавшихъ идею нинішнього віку, и сумну науку польскої исторії, которій то фракції ми сердечно жичили-бъ, щобъ вона сталася партією, могучою станути на вагу зъ білими и червоними, та тільки й жалуеть, що воно ще далеко до того.

„Zukunft“ myli się także, каже „Czas“, że odzywa się do arystokracji polskiej, która niezadługo będzie miała sposobność wywierania ważnego wpływu na losy Galicyi“, z upomnieniem, „aby miarkowała

chciwego panowania ducha polskiego ze względu na narodowość ruską". В чім же тут, будьте ласкаві, помиляється Zukunft? Може в тім, що будучи переконана в властелибною аристокрації польскої, упоминає її до умірковання и кінчить свою увагу словами: „жадаємо одь польскихъ консерватистівъ много, а навіть, якъ де-акі утверджають, річей и еможебнихъ; але мимо того мусимо сего жадати в іма права и справедливости"? Зь сего зовсім не показується, буцїмъ „Zukunft“ nie ma wyobrażenia o stosunkach kraju naszego; на-відвороть, зь сего показується, що „Zukunft“ ті стосунки хорошо понимає, а зь знакомости тихъ же виводить власне ті рефлексїї, якихъ на нещастє в жадинімъ органі польскимъ не зустрічаємъ: вь Czas-і н. п. тому ні, бо він є органомъ аристократичнимъ, а вь демократичнихъ органахъ теж ні, бо, якъ сказано, вь справі руській и білі и червоні показують тільки гармонїю своїхъ колорівъ.

„Czas“ утверждає, що о стосунку Поляківъ до Русинівъ bardzo źle jest poinformowany tygodnik wiedeński sprawom słowiańskim poświęcony. Zna go „Zukunft“ tylko z korespondencyi Rusinów galicyjskich; a przecież wiadomą jest powszechnie (?) rzeczą, że pomiędzy tymi (!) korespondentami trudno bardzo o człowieka, który by tę sprawę przedstawiał z potrzebnym w takich sprawach spokojem. z tym spokojem, który przynajmniej zakłada sobie przedstawić prawdę (!). Изъ сего показується, що „Czas“ жичивъ би собі, аби „Zukunft“ черпала свої інформації о стосунку Поляківъ до Русинівъ зь кореспонденцій польскихъ, и тільки польскихъ, бо о щирихъ кореспондентівъ руськихъ „дуже трудно“. За отсю експекторацію ми дуже йому вдячні; вона поясняє найлучше, вь якимъ смаку жичить собі „Czas“ поймовання межинароднєго стосунку вь Галичині. Ся вдяка однакже не зупиняє насъ зробити йому отсю примітку, що вінъ, нїдозриваючи можебность ретельности руськихъ кореспондентівъ, не писавъ отсе зь овимъ спокоємъ, który przynajmniej zakłada sobie przedstawić prawdę.

Ведля Czas-у найбільше провинила Zukunft тимъ, що виймила зь „Мети“ одинъ уступъ, говорячий о стосунку Русинівъ до Поляківъ вь Галичині. „Мету“ назвавъ Czas органомъ молодї галицької Руси, stojącej w opozycji do partyi tak zwanej świętojurskiej czyli moskiewskiej. У тимъ згляді, здається, „Czas“ зовсімъ згоджається зь „Метою“, но вь дальшихъ словахъ: „ale jakżeż pojmuje „Meta“ stosunek Rusinów do Polaków w Galicyi“ лежить уже и вирокъ смерти за те, що „Мета“ дивлячися на той стосунокъ зь иншого становища, ніжъ Czas-ові любо, не ограничається на одностронній опозиції противъ Москалівъ и москвофилівъ, но розтягає її также и противъ Поляківъ, которі готові обіймати Русинівъ, але зь Русинами и руську землю.

Ся послідня оппозиція „Мети“ є вже достаточна, щоби назвати все „bredniami“, що тільки Czas-ові не по-нутру приходитця. И такъ утверджує „Czas“: 1) буцимъ „Мета“ а за нею „Zukunft“ говорить, що Висла становить линію етнографичню міжъ народомъ польскимъ и руськимъ въ Галичині. Wszak sam pogląd na pierwszą lepszą kartę jeograficzną, каже дословно „Czas“, powinien by był wskazać tygodnikowi sprawom sławiańskim poświęconemu, że Wisła nie stanowi granicę etnograficzną między Polakami i Rusinami w Galicyi. Міжъ тимъ у „Меті“ сказано: „потягнувши етнографичню границу на тій линіі (отже не сказано, що тою линією є Висла), де осади польскі стикаютьця зъ осадми руськими, то въ нинішній Галичині край лежачий по-надъ Вислою скрізь замешканий народомъ польскимъ, а далі скрізь живе народъ руський.“ Въ німецькімъ же переводі въ Zukunft і звучить се місце такъ: Ziehen wir durch Galizien eine ethnographische Scheidelinie, so ergibt sich, dass die Weichsel die Gränze zwischen der kompakten polnischen und russinischen Ansiedlung vorstellt (отже не сказано: bildet.) Auf das russinische östlich (отже не südlich) vom genannten Flusse liegende Gebiet etc. Що-жъ изъ сего показуєтця? Ото виходять два случаи: або „Czas“ не розуміє ані по-руськи ані по-німецьки, и тоді, судячи якъ спійний о барвахъ, самъ написавъ теє, що по-польски називаєтця „brednia“, або вінъ розуміє по-німецьки, и тоді написавъ щось такого, що по нашому називаєтця „брехня“ а по-польски „wierutne kłamstwo“. На сей послідній случай мусимо зробити отсю примітку, що тактика Czas-у, облічена на нарощине обаламученне мніння публіки о тихъ органахъ, которихъ вона не читає, не гідна є поважного дневника, якимъ „Czas“ уважаний бути хотівъ-би, и пригадує намъ тую тактику, якої супротивъ насъ держитця „Слово“.

2) Сердитця „Czas“ на представлений въ „Меті“ круглими цифрами нумеричній стосунокъ Поляківъ до Русинівъ въ руській часті Галичини, который для первихъ такъ некористний виходить, але замість доказати, що воно такъ не є, якъ „Мета“ сказала, напівъ вінъ отъ-яку чепуху: Każdy cokolwiek obznajomiony ze stosunkami Rusi, rozśmiać się musi na tę niedorzeczność i wierutne kłamstwo Mety, żeby w Galicyi wschodniej było 100.000 ludzi takich, którzy oprócz pacierza nie rozumieją ani słowa po polsku; bo przecież wiadomo, że ci, co mówią pacierz po polsku, umieją po polsku, bo są to po największej części (!) osady polskie od wieków tam osiadłe, które w stosunkach z ludnością ruską często używają już języka ruskiego (sic!) chociaż są i takie, które tylko po polsku mówią. Zresztą żydzi po karczmach osiedli i po miasteczkach mówią z ludem ruskim po rusku, a nawet często slyszecь można i Niemców kolonistów na Rusi rozmawiających po rusku z chłopami ruskimi. Zatem co do tych,

kótrzy pacierze po polsku mówią, możemy zaręczyć „Zukunft“, że rozumieją dobrze (!) po polsku; bo zresztą dziś chodzą do szkółek pod kon-systorzem łacińskim zostających, gdzie przecież choć trochę uczyć się mu-szą (!!)

po polsku; a jeżeli duchowieństwo polskie, jak utrzymuje „Meta“ tak gorliwie wabi ich do obrządku łacińskiego, to niezawodnie dbało by także, żeby ci zwabieni oprócz pacierza polskiego, rozumieli choć trochę po polsku. Отъ и все!

Ми утверждали, и нині теє утверджуємо, що властивихъ Поляківъ въ Галичині, т. є. такихъ, которі суть римського обряда, а до того въ своїй семейній жи́зні уживають языка польского и зъ самовіжею признаютьца до идеі польскої народности, нема въ восточній, т. є. руській Галичині більше, якъ 200.000 голóвъ, именно: кілька тисячъ шляхти, кільканадцять тисячъ селянъ, т. є. Мазурівъ, которихъ колонії спорадично розкинені въ краю, и зникають поміжъ міліонами Русинівъ, и сто-кількадесять тисячъ міщанъ и пролетаріяту. Селяне-Мазури то суть властиве ті osady polskie od wieków tam (на Русі) osiadłe, które w stosunkach z ludnością ruską c z ęsto uży-wa ją już języka ruskiego, chociaż są i takie, które tylko po polsku mówią. Не перечимо, що ті селяне-Мазури розуміють по польски, розуміють отже и молитви польскі, бо вже-жъ ми и залічаємо їхъ до тої категорні римськихъ католиківъ въ руській Галичині, которі въ своїмъ семейнімъ життю польского языка уживають; но ми зовсімъ не идентифікуємо їхъ зъ овими 100.000 визнавцівъ римського обряда, которі, будучи справдешніми Русинами, окрімъ молитовъ (а де-які и того ні) по польски говорити не знають, которі — нехай „Czas“ розміетця або ні — все таки въ овімъ, або ще й більшімъ, числі на нашій Русі находятьца, и которихъ, задля одного обряду, Поляками уважати не можемо. Редакція Czas-у, пробуваючи далеко відъ нашої Русі, въ старожитній столиці коренного польского краю, не може мати о тімъ предметі такъ точнихъ відомостей, якъ ми жителі Русі; а понеже міжъ корреспондентами Czas-у ледве чи много знайдетьца такихъ, которі хотіли-бъ дати єму въ тімъ предметі інформацію з potrzebny w takich sprawach spokojem, z tym spokojem, który przynajmniej zakłada sobie przedstawić prawdę, отже ми зробимо єму сю приятельську услугу. Значна часть нашого руського краю знакома намъ по особистому пригляду, и ми переконалися, що значне число нашихъ руськихъ братівъ, по містечкахъ и сусідніхъ зъ містечками селахъ, приняло въ давнійшихъ часахъ, а де-куди и до недавна приймали римський обрядъ. Є цілі містечка и села, де визнають римський обрядъ, и молятьца по-польски, а мимо того, зъ виімкою священника и шляхтича, ніхто не говорить въ семейнімъ життю инакше, тільки по-руськи. Въ тихъ місцяхъ, де визнавці римського живуть въ одній громаді зъ визнавцями грецького обряда, а сво-

го римського священника в місцю не мають, говорять вони навіть и молитви по-перковнославянськи. Що вони ані слова по-польски не розуміють, сего ми в „Меті“ не сказали, а коли „Zukunft“ виразу „kein Wort“ ужила, то се тільки в змислі німецького способу мовлення, яко поединчу негацию, яко фразу, котору літерально брати не треба. Атже-ж усі ми, такъ „Czas“ якъ и „Мета“ якъ и „Zukunft“, знаємо дуже добре, що найбільший процентъ слівъ спільний е усімъ славянськимъ язикамъ. Зъ того свояцтва однакже не виходить, щоби родовитий Русинъ, безъ помочи граматичнеї науки або щоденного уживання, зовсімъ розумівъ по-польски, а тимъ більше, щоби знавъ по-польски говорити. Що в Галичині е визнавці римського обряду, которі говорять тільки по-руськи и дуже мало розуміють по-польски, се ми докажемо навіть такими фактами, що де-які священники римські, зъ правдивою пастирською совістю, виділися иноді споводовані в римськихъ костѣлахъ, де такі уже зъ давень-давна истнують, за-для душевної користи своїхъ парафіянъ, держати проповіді, катехизовати и научати на сповіді по-руськи. По крайній мірі намъ звісні такі факти зъ часівъ передъ 1860 рокомъ. и знані особисто два такі чесні священники римські. Чи подібні факти и нині случаютця, не знаємо, але, що такъ бути повинно и колись навіть бути мусить, то певно. Що де-які зъ тихъ визнавцівъ говорять молитви по-польски, то свідчить тільки о ревнімъ прикладанню римського духовенства, щоби їхъ парафіяне не говорили молитовъ на своїй рідній мові, але не доказує зовсімъ, що говорячий молитви говорить тежъ по-польски и в життю семейнімъ. Русини грецького обряду говорять молитви по-церковно-славянськи, а мимо того дуже мало зъ неї розуміють и зовсімъ нею не говорять. Органисти и министранти по костѣлахъ римськихъ одвічають „et cum spiritu tuo“ на кожде „dominus vobiscum“, говорять и pater noster и confiteor, а врїже єму язикъ, чи вінъ вамъ скаже, що властиве spiritus, або яке инше слово, значить. Отже зъ того, що де-які Русини, визнавці римського обряду, Ojczy nasz, Zdrowaś Marja, и Wierze w Boga говорять, не впливає ще, щобъ вони знали щось більше коректно по-польски сказати, якъ хіба при встрічі зъ якимъ сурдутовимъ: niech będzie pochwalony Jezus Chrystus, а Русини римського обряду становлять одну третину (коли не більше) всіхъ римськихъ визнавцівъ в руській Галичині. Що кромі осадъ польськихъ, которихъ жителі визнають римський обрядъ, майже що-року прибувало до недавна (а може й після конкордії прибуватиме) много визнавцівъ римськихъ, те мабуть и Czas-ові звісно буде. Послідніми літами побудовано нові костѣли, стараннемъ латинського духовенства, по такихъ місцяхъ, де їхъ давнійше не було, н. п. в Товстобабахъ, якъ о тимъ в свою пору дневники доносили. Но ми в дневникахъ не читали, щоби послідніми часами заводилися на Русі які мазурські колонії. А

понеже трудно допустити, щоби въ осадахъ od wieków osiadłych не було досі ніякого костёла, отже мабуть не трудно буде Czas-ові пояснити, що ті костёли будувалися въ тихъ руськихъ осадахъ, де зъ грецько-католицькихъ Русинівъ нарекрутовано католиківъ римськихъ. Наука школьна, такъ коротко треваюча, якъ звичайно въ школахъ народніхъ, а до того при нинішній системі, де учать ажъ трѣхъ язиківъ, (хотя въ школахъ латинській консисторій підчиненихъ найбільше уваги звертають на языкъ польський безъ огляду на те, що громада, утримуюча школу, є руська), не перемінить ніколи руської народности, а хотъ би де-які и навчилися въ школі хорошо говорити по-польски, то въ семейнімъ життю не-перестануть вони ніколи говорити по-руськи. Подібний примірзъ бачимо и на німецькихъ колонистахъ въ краю нашімъ. Майже въ кожій такій колонії находитьца школа, въ котрій учать книжної німецької мови, и майже кожій такій колонистъ знає зъ образованимъ чоловікомъ якъ-небудь розмовитись на книжній німецькій мові, но въ своїмъ семейнімъ життю говсрить вінъ завсіді не инакше, якъ тільки своїмъ швабськимъ диялектомъ — школа не перемінила въ нímъ ёго швабської народности.

Се дивно, що „Czas“ такъ завзявся на те, щоби доказати, що въ Галичині нема визнацівъ римського обряду, котрі були-бъ Русинами. Чому се такъ — попробуємо вияснити. Ото „Czas“, підносячи слова „Мети“: *obrzadek kościelny nigdy nie może stanowić narodowości*, додає: *zupelna prawda*, а *przecież kto zna historią sprawy ruskiej w Galicyi, wie, że koryfeusze ruscy właśnie na obrządku swoim opierają narodowość. Zasada ta Mety ma więc tylko służyć na korzyść Rusi*. Отці послідні слова зраджають занадто ясно, що Czas-ові не до смаку засада народнєй руської партії, зовсімъ противна засаді руськихъ корифеївъ зъ р. 1848. Ми те зовсімъ понимаємо. Але що-жъ? За-для милости Czas-у неможемо ніякимъ побитомъ держатися де-якихъ засадъ нашихъ святоюрськихъ корифеївъ, лотягаючиъ за собою такъ згубні консеквенції для нашої народности, що нині всі наші усилия на усуненне такихъ звертати мусимо. Політичні помилки руськихъ корифеївъ не можуть обовязувати народнєй руської партії; а що засада: „Русиномъ є тільки той, хто исповідує грецько-католицький обрядъ“ є такою помилкою, котра мимо своєї абсурдности могла найзгубнійші консеквенції мати для нашої руської народности, те мабуть усякий признати схоче. На тій засаді готові були наші корифеї зредуковати руську народность зъ 15 миліонівъ на не-сповна 3; бо 12 миліонівъ православнихъ Русинівъ уважалися би тоді Москалями а кількасотъ-тисячъ римсько-католицькихъ, въ Галичині, Волині, Поділлю й Украніні, залічили би Поляки до своєї народности на підставі одного тільки обряда. Ту обрядову засаду народности посували наші корифеї ажъ до смі-

шности. Такъ у первімъ начерку статутівъ Матиці (гл. Очеркъ основ. Гал. Рус. Мат.) находився §., въ которімъ сказано, що членомъ сего літературного руського товариства може бути тільки Русинъ грецько-католицького обряду! Чи дивно отже, що въ народніхъ школахъ, основанихъ громадами, въ которихъ живуть Русини римського обряду, и підчиненихъ консисторіямъ латинськимъ, ученне язика польского займає нині перше місце? Тому народня партія руська, видячи, якъ згубна є для нашої историчнєй народности за-сада обрядової ексклюзивности, опираєтця на исторично-народнімъ характері краю, а той є въ восточній Галичині руський. Въ дальшій консе-квенці впливає зъ того, що тільки одній мові можемо признати характеръ мови краєвої, що однакже не повинно стояти на заваді повній язиковій рівноправности всіхъ, меншимъ або більшимъ гуртомъ въ краю живучихъ, народностей, або иншими словами сказавши, мова краєва не може стояти на заваді правамъ мови громадської, хоть би иншої ніжъ краєва, такъ само якъ и мова громадська язиковій рівноправности громадського члена, говоря-чого мовою краєвою. Характеръ мови краєвої и мови громадської рішає природ-німъ способомъ абсолютна більшість жителівъ. Миліонова більшість Русинівъ рі-шила, що характеръ мови краєвої въ восточній Галичині належитця мові руській, бо вона служить яко *medium* порозуміння въ обороті всіхъ иншихъ краєвихъ народностей зъ народомъ руськимъ, ergo не тільки миліонова більшість жителівъ краю говорить нею въ життю родиннімъ и громадськимъ, але и кількисот-ти-сячя меншість, складаючися зъ кількохъ иншихъ народностей, въ случаю потреби, въ життю публичнімъ. „Czas“ признає самъ, що осадникъ-Мазуръ, колонистъ-Німець, и коршмаръ або гандляръ-Жидъ говорять зъ Русиномъ єго мовою, а не вінъ їхнєю. Додаймо тутъ, що и шляхтичъ, и міщанинъ и урядникъ въ стичности зъ руськимъ селяниномъ такожъ по-руськи говорять, то мабуть ніхто не заперечить уже руській мові характеру мови краєвої; а щоби їй, яко такій, введнати всі справедливо прислужаючі права, то буде усиль-нимъ стараннемъ народнєй руської партії, котора зъ душею и тіломъ готова пожертвуватись тамъ, де ходить о добро народу, о подвигненне єго зъ ма-теріяльного упадку и культурного занедбання, въ якимъ передала єго ни-нішнєму вікові нещаслива бувальщина!

Хвалитця „Czas“, що вінъ *nigdy nieodmawiał* Rusinom tego, co im się słuszenie należy. На те скажемо, що коли міра єго справедливости для Русинівъ не буде иша відъ тої, якою вінъ справедливость Полякамъ мірить, то ми и віддамо єму честь, яка єму слушно належатиметця. А менша мір-ка справедливости, ніжъ та, яку ми вище для руського народу жадаємо, т. є. повна рівноправність народня, стаєтця уже кривою для насъ. Нічого хвалитися „Czas-ові одноголосими ухвалами галицького сойму, бо ті ухвали односилися до такихъ предметівъ, которі зарівно обходять такъ Поляківъ,

якъ и Русинівъ, а якъ кому належитця похвала яка, то швидче Русинамъ, що мимо своєї опозиційної постави въ ділі народнєї рівноправности, котора їмъ честь робить у народу, уміли гамовати свою опозицію въ ділахъ спільнихъ, и дає найлучшу поруку, що Русини навіть у такімъ соймі, въ которімъ була би більшість руська, не противились би вимаганнямъ поступу. Але для чого „Czas“ замовчавъ про ухвали більшости соймевої въ предметахъ односячихся до рівноправности народнєї?.. Отъ, даймо спокій, бо за те и намъ згадовати немило! Нічого тежъ дорікати Русинамъ за зломане карґай-ське слово, бо ломалось иноді и „слово шляхотське“. Досить пригадати одинъ публичній, 1848 р. печатно оголошений, актъ зъ аристократичними підписами, обіймающий въ собі освідченне великодушного вшпарання руської народности, о которімъ то освідченню можемо до винишнєго дня съ повною правдою сказати словами народнєї приповідки: „обіцавъ панъ — кожують дамъ, та тепле єго слово!“

Руська побудка у польскімъ дневнику.

— Підъ заголовкомъ „W sprawie ruskiej, głos Rusina“ помістила польска часопись „Naslo“ въ 47. номері статтю, заявляючи, що хотя сей „гłos“ не въ усіхъ точкахъ съ поглядомъ редакції на справу руську сходитця, то все-жъ таки поміщає вона єго въ своїхъ шпальтахъ за-для-того, що зъ єго віє добра воля та чиста и горяча любовъ для поставленої гадки. „Є то дві винімки, которихъ годі добачити въ винишніхъ суперечкахъ міжъ Руссю и Польщею, (повідає „Naslo“) и ми-бъ чулися дуже щасливими, коли-бъ повища статя сталася початкомъ мирної и основної дискусії, совістного и по-надъ всіяку привату и котерийність вишного розсмотрення одной изъ найбільше запутанихъ квестій.“

Ми дуже тішилися би, коли-бъ точки, въ которихъ поглядъ „Nasla“ не сходитця изъ поглядомъ „głosu Rusina“, сходились за те изъ точкими, въ которихъ нашъ поглядъ на отсю справу відъ погляду шановного дописователя ріжнитця, бо тоді не приходилось би намъ полемизовати по крайній мірі зъ отсімъ польскимъ органомъ. Шкода отже, що ш. редакція „Nasla“ не виявила докладно, въ которихъ то, имено, точкахъ вона изъ своїмъ дописователемъ не сходитця. Ми не можемо ограничатися на токму загальне виповідженне нашого суду о тій корреспонденції и гадаємъ, що удекишимо труду ш. редакції „Nasla“, виказуючи докладно, въ чімъ не сходимося зъ єго дописователемъ, въ случаю, коли будемо такъ щасливі порушити ті точки, которі и въ ш. редакції „Nasla“ будять де-які сумніви, бо

тоді вона потребувала-бъ тільки заявити, що въ точкахъ нами видіченихъ вона згоджається зъ нами.

Передовсімъ — ми не лічимо въ Галичині чотири, тільки дві, на Україні же тільки одну партію руську, съ которою народня наша партія становить одну нероздільну сторону. Партії, котрої органомъ бувъ „Вѣстникъ юго-западної и западної Россіи“, ми не злічаємо за руську тому, бо вона безъ виїмки складається изъ креатуръ московського уряду и признається до свого українського (южноруського) походження тільки въ тихъ випадкахъ, коли українському народові хоче підсувати гадки о тотожності української мови и народности зъ мовою и народностию московською, такъ-якъ бувало признавалися де-які въ насъ, у певнихъ випадкахъ, до Русинівъ, хотя опісля публично (бо на передь-виборовихъ зібранняхъ у Львові) говорили, що мимо того, „ачей ніхто їхъ не уважавъ за Русинівъ.“ Закинуть намъ де-які, що такимъ побитомъ и нашої галицької москвофилської партії до Русинівъ залічити годі. Се річ зовсімъ инша. Наші москвофили, хочай бажають єдности народно-літературної изъ Москвою, все-жъ таки публично перечать тому и пишуть адреси й Denkschrift-и, въ которихъ лічать тільки 15 миліонівъ руського народу, вивідають переконання (якъ отсе въ *Ruthenische Sprach- und Schriftfrage*), що языкъ народній руський, и тільки вінъ єдино, повиненъ бути підставою розвою літературного языка руського въ Австрії, — въ теорії отже, именно супротивъ уряду, вони зъ нами більше-менше сходяться. а тільки въ практиці, де імъ їхъ, по більшій часті, урядове становище не стоїть на заваді, вони вспирають и шпирять москвофилство, відкладаючи до лучшої хвилі явне вивідження тайної своєї програми, т. є. до тої хвилі, коли въ борбу противъ насъ и усіхъ своїхъ противниківъ вони зможуть справді впровадити ті аргументи, которими такъ часто въ своїхъ приватнихъ зъ нами суперечкахъ загражають, се-бъ то, „московські штики.“ Такъ поступають розумніші и більше остріяні москвофилські політики, знають бо вони добре, що на своїхъ посадахъ вони більше ділати можуть для своєї гадки, якъ безъ їхъ. Изъ тихъ панівъ одинъ тільки п. Адольфъ Добрянський, гофратъ при угорській надворній канцелярії, всюди и завжди говоривъ по-московськи, що у німецькому Відні не дуже и въ очи впадає. Но „апостоламъ“ такъ и годитця. а дописователь угорський, Ю. Юрєвичъ Игнатовъ, въ однімъ изъ послідніхъ номерівъ „Слова“, називає сего пана справді апостоломъ. Такъ поступають більше впливові москвофили, а лишъ кількохъ, которі ніякої втрати не бояця, якъ н. п. шановний редакторъ „Страхопуда“, „Золотої Грамоти“, и видавникъ оповіщеної „Славянської Бібліотеки“, п. Лівчакъ, зачинають и публично уже въ окремішніхъ статяхъ (гл. Зол. Гр. ч. 10. и 11.) про єдинство нашої народности зъ московською толковати. Сей шановний панъ, въ 11. номері своєї „Золотої Грамоти“, називає вправді

своїх союзників за те „слабодушними, неоткровенними литератами“ и т. д. звертаючи їх увагу на те, що „въ вопросъ литературномъ заключається вопросъ судьбы и будущности цѣлого нашого русского народа!“ Литература, повідає він, не дастья й подумати безъ самостайности народу, думати же о самостайності малоруського племене значить думати о самоубийстві руського (розумій московського) народу. Но ми дожидаємо ще, поки сі панове не стануть „откровенними литератами“ а до того, скорше або пізнійше, прийде. Перші обяви тої „откровенности“ ми бачили вже на сегорічнімъ загальнімъ зборі матичнімъ; дальшихъ ще виглядаємо.

До недавна були міжъ такъ званими урядовими особами де-які, которі изъ москвофилами лучитись не хотіли а зъ нашими лучитись боялися, — вони не противились самостайному розвоєві нашої літератури, но де-які зъ нихъ бажали піднести нарічіє галицьке до значення літературної мови. Ми їхъ називали Галичанами и не цурались їхъ, хочъ не могли въ усіхъ точкахъ изъ ними годитись; однакожь сей фактъ, що сі панове зачали теперъ чимъ-разъ то солідарнійше изъ москвофилами виступати, скаже намъ залічати їхъ до тихъ же послідніхъ, а не до якої то окремішнєї партії.

Ми розріжняємо отже межі москвофилами такихъ, которі сміливо свою гадку виповідають и до перепровадження її уживають середківъ радикальнихъ (а їхъ органами є „Науковий Сборникъ“, „Страхопудъ“ и „Золотая Грамота“), и такихъ, которі радикальнихъ середківъ боятця, и тому за помочию справдешно-езуїтської тактики, міжъ иншими хочъ би й черезъ роздроблюванне нашої мови на богъ-зна кільки літературь, те-жь саме, т. є. нездібність нашої мови до розвитку и вироблення на мову літературну, доказати и праці народнєї партії нівечити хочуть. Ихъ органомъ є „Слово“, которе найогляднїше служить своїй гадці и тому народній гадці є найшкодливійше, а посліднімъ часомъ и урядовий „Вістникъ“ ставъ тежь у єго трубу дути, хочай давнїше сі два органи изъ собою ніби-то полемизовали.

„Матиця“ лучить однихъ и другихъ у своїмъ лоні, но „Руська Бєсїда“ мала зъ-разу ціху справді народню, а „Руський Театръ“, помимо того, що послідніми часами тамъ представлялися „Довгоноси“ и „Обмани“ всєякого рода, въ загалі причинився власне до утвердження нашої народнєї партії, бо все таки більшість штукъ, находячихся въ єго репертоарі, писана мовою українською, а понеже дирекція переконалася, що на штуки, писані безъ знання народнєї мови, публика не учає, то надїємось, що вона, коли театръ упять вернетця до Львова, въ добре зрозумєнімъ интересі, залишить концессіоновати сіхъ панівъ, єъ которими не см-

патизує. а тоді буде нашимъ обовязкомъ, такъ якъ у-передъ, вєспирати її всіма силами.

Партіі „umiarkowanych“, пменно такихъ, котрі „własnych zasad nie posiadają i których wzrok dalej sięgać nie chce, jak do granic milskiego nadewszystko kółka rodzinnego i znajomych, rodzinnej zagrody i siola“, не знаємо, бо индиферентизмъ не бувъ нігде підставою окремішнєї партіі, а коли-бъ отсе и правда була, що „większa część kleru wiejskiego“ належає до тихъ, котримъ „wszelkie spory o zasady polityczne są obojętne“, то ще зъ того не впливає, що ті мир олюбиві обиватели-священники не належать властиве до складу нашої народнєї партіі, а мовчать тільки підъ терроризмомъ Св Юра. Звісно, що цей ареопагъ неомильности народнєї и політичнєї не терпить у своїхъ підвластнихъ ніякихъ иншихъ засадъ (не говоримо о релігійнихъ), якъ ті, котрі самъ визнає; а найгірше не терпить вінъ засадъ нашої народнєї партіі, котору єго агитатори „союзниками Ляхівъ“ ба навіть „настоящими Ляхами“ проклямають и такимъ побитомъ її впливъ до якогось часу ще парализують. Ті отже, котрі до пан-руссичніхъ засадъ пристати не хотіли, а до народнєї партіі, на котору кинено, такъ страшно въ опинії руського народу, підозріннє о ляхофилізмъ, признатись не сміли, не знають нічого лучшого, якъ заняти на якийсь часъ резервовє становище, т. є. держатися зъ-далека відъ усякихъ народніхъ и політичнїхъ спорівъ. Ми такихъ резервистівъ нашихъ не похваляємо, але тежъ не перечимо, що їхъ тактика многими околичностями оправдаєтца.

Що людъ нашъ исторично-політичнїхъ понятій не має, се правда, но вінъ по крайній мірі не запретца ніколи имя „Русинъ“, якъ то дієтца иноді у другихъ людівъ. У сєму згляді стоїть вінъ отже все таки вище, відъ тихъ другихъ. Правда, що Ляхами називає вінъ сурдатовцівъ, але тільки тихъ, о котрихъ не має переконання, що вони суть изъ нимъ одної и тої жъ крови. Людъ ніколи не назве н. п. чоловіка, хочъ би въ сурдугі, Ляхомъ, котрий изъ єго вийшовъ, або такого, котрий любить и шанує все, що вінъ шанує и любить, — а се уміє вінъ добре пізнати. Нєразъ чули ми відъ селянъ дорікання священникамъ відъ їхъ парафіянъ, що вони „изъ Ляхами тримають“, а ніколи людъ не називає їхъ самихъ Ляхами. Що у нєго кождий селянинъ и священникъ грецького обряду „nazywa się „Rusinem“, a kto tylko w surducie albo w uniformie to ten jest już „Lachem“ t. j. „panem“ то зъ того впливає тільки, що вінъ знає дуже хорошо розрізнити, котрі стани руській народности вірні осталися, а котрі її змінили. Що зміна народности въ краю нашімъ идентична є изъ зляшеннємъ, тому-що у насъ инакша проміна н. п. знімченнє и омоскаленнє, рідко, а по-крайній мірі не такъ громадно якъ ополяченнє, дієтца, се мабуть ш. авторъ „Głosu Ru-

зіна“ и самъ добре знає. Нехай ще узгляднить дальше и ті околнності, що вся шляхта на Русі ополячилася (фактъ историчній), що між уніформованими (запевне ш. авторъ думає урядниківъ?) більше є Поляківъ ніжъ Русинівъ и Нідцівъ, то не буде ёму дивно, що нашъ людъ и шляхту и урядниківъ въ загалі Ляхами називає, — воно оснований на жалкімъ але фактичнімъ стані діла. Що однакже не самъ сурдуть або уніформъ є варункомъ польскости, те нашъ людъ хорошо знає, бо такі убрання носять и ёго власні діти, а навідвороть знає тежъ и Поляківъ селянъ, которі въ сіракахъ ходять. Дуже намъ дивно, для-чого дописователь „Hasła“ нашъ людъ до партії „umiarkowanych“ лічить. Атже-жъ людъ є власне тою підставою, безъ которої партія народня була би тільки пустою фразою, — ефемеричнімъ явленіємъ! Недостатокъ просвіти не може бути варункомъ окремішній партії, такъ само якъ индиферентизмъ. Се ма уть ясно.

Партія „gente Ruteni, natione Poloni“ стоїть зовсімъ паралельно зъ будіймъ партією „Галичанъ“. Якъ отсі, зъ малими війками, є оруддємъ муквофилівъ, такъ: „gente Ruteni“ є оруддємъ Ляхівъ. и до сіхъ послідніхъ ми їхъ завсїди залічаємо.“

Що-до вивідженого дописователемъ бажання взглядомъ поєднання Русинівъ зъ Ляхами, то ми гадаємъ, що сь такимъ зазивомъ не до насъ, но до польскихъ органівъ обернутись би слідовало; ми бо, виходячи изъ становиска славянської взаімности (просимо не идентификвати її зъ московськимъ панславизмомъ), не можемо небажати згоди изъ географично найближчимъ славянськимъ народомъ, се-бъ то изъ Польщю, — тільки не тому, щоби ми въ народнєму змислі мали бути „одного походження“ и живили инші які „спільні надії“, якъ надії спільної оборони противъ тихъ, которі, якъ н. п. Маляри, раді-бъ гегемонизовати надъ нами. Но, зъ того становиска виходячи, не можемо приписовати Москалямъ тежъ підряднішого відъ Ляхівъ становиска. Одні и другі ще й досі не суть для насъ справедливыми, ще часто въ польскихъ якъ и московськихъ часописяхъ находимо статі, которі народне чутте кожного Русина ображати мусяєть, и тільки поєдинчі люде міжъ ними доспіли уже політично о стільки, що порозуміннє изъ ними було би можливе. Но доки сі люде не стануть провідниками московського и, взглядно, польского народу, доки вони не матимуть на стільки, впливу на своїхъ земляківъ, щоби вивідані ними программы, которі-мали-бъ становити основу взаімного порозуміння, могли ми уважати за программы більшости їхъ интеллигенції (бо їхъ людъ ніколи зъ нами не бороває) доти, бачитця намъ, усі проби взаімного порозуміння остануть тільки, якъ досі, пробами, хотяй би навіть, якъ шановний дописователь справедливо разомъ

изъ нами бажає, всі Русини згодились на засади „Українців“, т. є. стали справдешніми народовцями.

Поеднання не може стати тамъ, де нема взаїмного довірія. Довіріє здобуваєтця не словами, но фактами. Иніціатива фактівъ належитця завжди тій стороні, котра більше уступокъ зділати, має, а тою стороною — не ми. *Sapienti sat!*

ОГЛЯДЪ ПОЛІТИЧНІЙ.

— Скликаннє всіхъ краєвихъ соймівъ въ австрійській монархії вже оголошене. Соймъ хорватський зійдетця найперше, именно, дня 12., потімъ семигородський дня 19., далі всі німецько-славянські, міжъ тими и галицький, дня 23. Листопада, а на-конець угорський дня 10. Грудня. Первимъ предметомъ нарадъ галицького сойму буде урядовий проєктъ о законі громадськимъ и радахъ повітовихъ.

— Доповняючі вибори послівъ до галицького сойму вже розписані, а то для краю на день 8., а для Львова на день 16. Листопада. Въ гурті польськихъ послівъ нестаеть надъ 20, а зъ руськихъ лишъ одинъ, покійний Василь Сеньківъ, на місце которого теперъ вибирати будуть свого посла повіти Рогатинъ и Бурштинъ. Львівъ вибирає на місце увязненого Земляковського; більші маєтності округівъ краківського, сандецького, перемиського, самбірського, стрийського и чортківського вибирають по одному; а въ округахъ станиславівськимъ и золочівськимъ по два послы.

— Уряди окружні, яко инстанції рішаючі въ справахъ політичній управи, уже знесені, а старости окружні обіймуть зъ днемъ 1. Листопада уряди повітові въ містахъ окружнихъ. Власть їхъ буде обширнійша, ніжъ начальниківъ повітовихъ, но вона треватиме тільки до заведення нового організма властей.

— Чеський органъ „Narodni listy“ промовляє неперестанно за генеральнимъ соймомъ чеської корони. именно, краївъ Чехії, Моравії и Шлезка, доказуючи, що тільки зібраннє такого сойму могло би найшвидчимъ и найпростішимъ способомъ довести до бажаного skutku. „Narodni Listy“ суть того кріпкого переконання, що манифестъ цісарський, говорячи о законнихъ заступникахъ народівъ, не мігъ думати о вужчій раді державній, зъ другої же сторони предкладаннє ухвалъ соймівъ пештанського и загребського соймамъ кожного поєднучого краю коронного, хотьби воно й одповідало правамъ историчнімъ, підпадає великимъ трудностямъ. Для того пред-

кладають „Nar. listy“, щоби ухвали соймів угорського и хорватського предклядано не соймамъ поединчихъ краївъ короннихъ, но соймамъ краєвихъ групъ, при чімъ очевидно права историчні узгляднені бути повинні.

— Мадяри, именно всі партії, староконсервативна, либеральна адресова и радикальна розелюціонистівъ, наміряютьъ зъєднитися въ одинъ сильний обізъ, за-для досягнення своєї цілі. Въ тімъ змислі промавляє въ дневнику „Pesti Naplo“ артикуль підъ надписомъ „соймъ и вибори“, звертаючий на себе загальну увагу, о которімъ говорять, що вінъ походить зъ пера Деака. Поставлено засаду, щоби при виборахъ не уважати зовсімъ на те, до якої партії кандидатъ залічається.

— Партія дальматинськэ, прямуєча до зъєднання Дальмації зъ Хорвацією и Славонією, которі члени пробували теперъ у Відні, сподівається, що унія прийде до skutku. Гр. Белькреді, кажуть, є за нею, и въ загалі зо сторони Відня нема ніякої перепони.

— Якъ семигородські Саксонці на своїмъ університеті народнімъ, котрий небавомъ зібратись має, такъ само и семигородські Румуни на зібратись маючий конференції народній занаміряютьъ порозумітись о своїмъ стосунку до сойму, котрий, якъ звісно, збереться въ Колошварі. Въ тій цілі було у гр. кат. єпископа Стерка-Сулуца численне згромадження знакомихъ румунськихъ грецько-католицького обряду, которе рішило: „Понеже ми репрезентанти народу въ скликанімъ, рескриптомъ Найяснішого Пана, соймі въ Колошварі участвовати майже не можемо безъ нараження нашихъ — спасибігъ престолові — санкціонованихъ правъ народніхъ, проте мусимо згромадитись на конференції народній, щобъ народъ мігъ піднести голосъ въ обороні свого суття и своєї будущої долі, и щоби мігъ поставити внески відновідні потребамъ“. Щоби однакже всі Румуни семигородські могли въ тій конференції участвовати, отже єпископъ Сулуцъ написавъ отвертий листъ до православного митрополита Шагуни, въ которімъ, промовляючи искрено за помянутою ухвалою, а противъ унії зъ Угорщиною, кінчить слідуєчими словами: „Такъ отсе обернемося оба до в. уряду, предкладаючи адресу, въ которій оповістимо місце и часъ того конгреса румунського, освідчаючи за-разомъ урочисто, що доки народъ нашъ не нарадитця на конгресі надъ предметами, маючими прийти підъ обради сойму, такъ довго въ соймі колошварьскімъ жадного не возьме учасття.

Важна відомість.

— Довідуємося яко певність, що межі Поляками и Русинами пригтовляття порозуміннє взглядомъ одной вспільної, программы которой репрезентанти обохъ народівъ супротивъ нового обороту річей въ австрійськїмъ государствї держатися мають. Инициатива, якъ ожидати належало, виїшла зо стори польскої, именно відъ польскої репрезентації галицького сойму, члени которой, порозумівшися въ тїмъ ділі міжъ собою, вислали свого повномочника до Св. Юра, — де, якъ звісно, находятя головні провідники старшої руської партії а за-разомъ и соймової репрезентації руського народу, — щоби згодитись на головні засади тої вспільної програми. О результаті того вступного зближення не можемо ще нічого донести, нє утверджають яко певність, що въ обозі польськїмъ мали згодитись на теє, щоби порозумінню зъ Русинами не ставляти піякнхъ перепонъ, ділати всі уступки, якихъ жадає сама справедливость, а виторговати по крайній мірі стїльки користей для польскої народности въ восточній Галичині, скїльки можна. Се моментъ дуже важний. Яке становище займуть въ сїмъ ділі провідники відъ Св. Юра, сєго знати не можемо. Новий оборотъ въ австрійськїй політиці застигнувъ нашихъ підмагачівъ шмерлинговської системи досить несподїваво, и отсе є фактъ, що вони ще до не-давна не могли міжъ собою порозумітись взглядомъ прямовання, яке вони підъ новимъ министерствомъ заняти мають. Нині може вони вже и згодились, но воно, звичаємъ святоюрєвкїмъ, остає тия тайною, о которой народъ нічого и доміркуватись не повинєнь. Замість поставлення явної всему світу програми, за которою весь народъ обстати и такимъ побитомъ своєю народнєю санкцією спрадєшню вагу тїйже программі надати мігъ би, бавлятця вони по-за плечима народу въ якусь кабинетову політику, о которой результатахъ народъ довідаєтця тоді, коли вже за-пізно. Повторяємо, що теперішній моментъ є дуже важний. Пропустити таку спосїбность безъ усякого skutku, значить загородити будушность нашому народові. Не въ тїмъ лежить нині заслуга, щоби ставляти требовання трудні до осуцення, и такимъ побитомъ ударємнити всяке зближеннє міжъ Русинами и Поляками, но у тїмъ, щоби изъ того зближення такъ користати, якъ політичній розумъ жадає. Треба именно дві річи на взгляді мати: край и государство. Коли се последнее питання розвязанє буде въ користь принципа anti-славянського, тоді для уковститування Австрії на засаді народній нема ніякого вигляду; въ противнімъ же случаю воно є въ будушнині можливе, и то способить природнімъ безъ нарушення интересівъ поєдинчихъ народівъ и цілого государства. Но въ теперішній хвилі є отсе неможєбне, а усильні прямовання въ тїмъ змєслі могли би тільки зупенити розвязку государственного питання въ користь

принципа федеративного, котрий єдино ховає въ собі поруку для будущини австрійських Славянъ. Для урочення не повинні ми жертвувати принципъ; розумієтця, що за-для принципа тежъ годі жертвувати конечні права екзистенції и свободного розвою народности. Се послідне треба не менше на увазі мати, ніжъ ове перше; ходить тільки о те, щобъ знайти точку тяжести міжъ обома кінцями. О скільки отсе поведетця провідникамъ одъ Св. Юра, будущность покаже; дай тільки, Боже, щобъ народові не прийшлося нарікати.

Новинки.

— У Відні опустила печатню „Грамматика руского языка, сочинена Григоріємъ Шашкевичомъ“. О тій грамматикі, яко до ужитку въ школахъ народніхъ призначеній, каже „Вістникъ“, освідчилася дотична коммиссія у Львові якъ найкористнійше. Нині вона у світъ пущена удостоїтця безъ сумнінки у всіхъ річи свідомихъ братий приналежного и вповні заслуженого признання. Ми, кінчить „Вістникъ“, зъ нашої сторони маємо лишъ додати, що та грамматика, основана на правилахъ чїсто народнєго языка, уже для того всімъ любителямъ матернєго языка милою буде.

— Нашъ літератъ, п. Володиміръ Шашкевичъ виконавъ перевідъ звичної комедіи Скрибе лідъ назвою „Склянка води“. Знаючи, якъ хорошо сей писатель мовою породнєю владіє, и якъ совістно вінъ въ своїхъ літератънихъ працяхъ тої народнєї мови держитця, вітаємо радішно отсей єго трудъ для народнєї сцени. Якби ограничитись на саму галицьку Русь, то треба-бъ еще довго ждати на добрі драмми оригінальні. Найлучшимъ доказомъ є те, що розписанихъ премій жадна изъ кільканадцять штукъ конкурсовихъ не отримала, хоть уже цілий рікъ відъ речинця минувъ. Отже думаємо, що комитетъ театральний, въ недостаку штукъ оригінальнихъ, старатиметця обогачати репертоаръ народнєї сцени добрими переводами доковалихъ штукъ зъ літературъ сторонєськихъ, писаними чисто-народнєю мовою, якимъ є и повищий трудъ п. Шашкевича.

Переписка Администраціі.

Понеже де-які Панове звідуютця, за який часъ вони намъ належитость за „Мету“ винні, а меже нашими передплатнпками много находитця такихъ, которі часопись нашу отримовали, но досі ще належитость не поприсилали, то ми, для їхъ зьорієнтовання, означаємо тутъ число того випуска, съ которимъ зачавши, передплата въ довгу остаетця. При сімъ упрашаємо поименованихъ ВП. Панівъ о ласкаву присилку випадаячихъ по облїченню квотъ, щобъ ми не прийшли въ неможєбность додержати нашого обовязку супротивъ тої Ш. Публики, котора зложеннємъ передпла-

ти, до кінця року и дальше, своє довірие къ намъ заявила. — Високоповажні Панове: Авдик. въ Мост. 3. — Білев. въ Ріпн. 11. — Білинк. въ Кимпол. 3. — Борис. въ Увисл. 11. — Боцюр. въ Золот. 5. — Балтар. въ Ладич. 7. — Бобик. въ Ском. 13. — Васен. въ Гал. 3. — Величк. въ Луч. 3. — Величк. въ Солот. 3. — Волян. въ Будз. 13. — Вясильк. въ Сп. 13. — Глинс. въ Говил. 3. — Галь. въ Дубк. 3. — Гошовс. въ Станисл. 11. — Грибов. въ Стар. 5. — Герасим. въ Гор. н. Дн. 7. — Гуз. въ Завал. 9. — Грабов. въ Горож. 11. — Готеров. въ Тисов. 13. — Григор. въ Корн. 13. — Джул. въ Лабш. 3. — Дсмб. въ Стоян. 11. — Давид. въ Синьк. 11. — Дебель. въ Серафин. 11. — Ильни. въ Підпеч. 5. — Иж. въ Кою. 11. — Кобля. въ Надв. 3. — Курб. въ Куст. 3. — Куш. въ Сих. 9. — Куши. въ Крив. 3. — Козёр. въ Тисм. 7. — Кобрин. въ Цін. 3. — Крас. въ Дерн. 13. — Круш. въ Сорок. 13. — Косак. въ Крех. 1. — Лев. въ Мишк. 11. — Лукаш. въ Нев. 3. — Лукаш. въ Страом. 3. — Лучак. въ Довж. 3. — Лучак. въ Терн. 3. — Луц. въ Год. 11. — Лися. въ Липн. 3. — Лопат. въ Порог. 5. — Лев. въ Колом. 13. — Лозин. въ Самб. 7. — Мокриц. въ Біл. 3. — Мохнац. въ Кальн. 3. — Мохнац. въ Яворк. 9. — Петрикъ въ Кранобр. 3. — Пасіч. въ Сіяв. 13. — Рудн. въ Август. 5. — Романов. въ Живач. 13. — Слюсар. въ Залуч. 3. — Страх. въ Луп. 3. — Струм. въ Денис. 3. — Стефан. въ Пилип. 11. — Стрільб. въ Ищ. 11. — Сімк. въ Бучач. 9. — Славниц. въ Сіяв. 5. — Тарас. въ Махн. 3. — Трохан. въ Снят. 7. — Темниц. въ Тарноп. 7. — Хомин. въ Тарноп. 3. — Царев. въ Кобиловол. 3. — Царъ въ Проб. 3. — Центел. въ Нов. 13. — Чернянс. въ Крив. н. Сян. 7. — Чапельс. въ Добровл. 7. — Шанковс. въ Дул. 3. — Янов. въ Горож. 3. — Яремк. въ Нест. 13. — Вся належитость, відъ усіхъ 73 ш. передплатниківъ, виносить разомъ 148 р. и 50кр. Ё то, при низькій передплатній ціні и при неконче високімъ числі всіхъ передплатниківъ, завадто значна сумма, безъ котрої намъ обійтися трудно. Просимо о ласкаве присиланне хотьби тільки самихъ заляглихъ належитостей, а ми готові ш. Абонентамъ часопись и дальше повіряти. Тяжко намъ усімъ, — ратуймося взаімно!

Администрація.